

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

Одлуком Наставно-научног већа Универзитета у Београду - Правног факултета, донетој на седници од 13. маја 2024. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње Јоване Тошић, израђене на енглеском језику, под насловом: **“The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy“** (наслов на српском језику гласи: **„Суд правде Европске уније и заједничка спољна и безбедносна политика“**). У том својству, Наставно-научном већу подносимо следећи

**РЕФЕРАТ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ**

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

1.1. Подаци о кандидаткињи

Јована Тошић је рођена 28. октобра 1992. године у Бањој Луци, где је завршила Основну школу „Борисав Станковић“ и међународну гимназију IB (*International Baccalaureate Diploma Program*). Основне студије је завршила на Правном факултету Америчког Универзитета у Босни и Херцеговини 2015. године, остваривши просечну оцену 9,1 у области међународног и компаративног права. Мастер академске студије из области европских интеграција уписује исте године на Правном факултету Универзитета у Београду, а 2017. године успешно брани мастер тезу под називом „The Challenges of Illegal Migration to the European Union in the context of lack of political cooperation among the Member States“. Током студија паралелно је радила у невладином сектору у Републици Србији и Босни и Херцеговини, при чему се истичу ангажмани у Клубу Албах Београд и Латерни у Бањој Луци.

Докторске академске студије из међународноправне уже научне области уписала је 2017. године. Током прве године докторских студија одбранила је приступни рад и положила испит Методе научно-истраживачког рада и вештине са оценом 9 пред комисијом у саставу проф. др Горан Дајовић и проф. др Маја Лукић Радовић. Први усмени докторски испит положила је са просечном оценом 9,6 пред комисијом у саставу проф. др Маја Лукић Радовић (Право европских интеграција), проф. др Ивана Крстић (Међународно право људских права) и проф. др Бојан Милисављевић (Међународно јавно право). На другој години докторских студија положила је други усмени докторски испит пред комисијом у саставу проф. др Маја Лукић Радовић (Право међународних организација) и проф. др Бојан Милисављевић (Дипломатско и конзуларно право) са просечном оценом 10. У току 2021. године одбранила је пројекат докторске дисертације на тему „Суд правде Европске уније и Заједничка спољна и безбедносна политика“ пред комисијом у саставу проф. др Маја Лукић Радовић, проф. др Бранко Ракић и др Душко Димитријевић.

Одлуком Универзитета у Београду, дата је сагласност на предлог теме докторске дисертације Јоване Тошић, под називом: „Суд правде Европске уније и Заједничка спољна и безбедносна политика“, а за ментора је одређена проф. др Маја Лукић Радовић.

Након завршених мастер академских студија, кандидаткиња се запослила у Министарству за европске интеграције Владе Републике Србије као млађа правна саветница у Сектору за координацију превођења. Затим је обавила приправнички стаж у политичком сектору Делегације Европске уније/Канцеларији специјалног представника Европске уније у Босни и Херцеговини. Након тога, радила је као приправница у породичној адвокатској канцеларији, стичући услове за полагање правосудног испита. Тренутно је запослена у невладиној организацији Центар за истраживање и развој друштва (ИДЕАС) у Београду на пројекту УНХЦР-а као правна саветница за поступак азила.

Кандидаткиња је учествовала на различитим обукама, тренинзима и семинарима. Са Клубом Албах Београд, присуствовала је семинарима на Европском форуму Албах у Тиролу, те организовала летњу школу европских интеграција у Београду 2017. године. Учествовала је на летњим школама о ненасилној комуникацији и помирењу које је организовала међународна невладина организација из Сједињених Америчких Држава - *Communities Without Boundaries International*. Завршила је школу људских права „Војин Димитријевић“ у Београдском центру за људска права. Такође, похађала је семинаре из

области међународног јавног права и међународног права људских права, међу којима су најзначајнији Хашка академија за међународно право, курс о азилу и миграцијама у организацији ИОМ-а и AIRE центра, као и школа родне равноправности у организацији Саарланд Универзитета.

Говори течно енглески језик.

Кандидаткиња је у досадашњем раду написала следеће научне радове:

„Дискрециона права држава чланица Европске уније у погледу права на спајање породице уживаоца међународне заштите“, *Европско законодавство*, 72/20, 80-96.

„Суд правде Европске уније као посљедња нада за суноврат владавине права у Пољској – посебан осврт на правосудну реформу“, *Европско законодавство*, 75/21, 73-89.

"Constitutional Breakthrough of the Common Foreign and Security Policy in the Context of Bank Refah Kargaran Case", *Facta Universitatis – Law and Politics*, 2/21, 147-160.

“Питање обавезне вакцинације малолетника пред Европским судом за људска права – посебан осврт на пресуду Вавричка и други против Чешке“, *Зборник радова Правног Факултета у Тузли*, 2/21, 253-272.

"Asyl und Migrationspakt: zu wenig, zu spät?" – Guest Commentary, *Wiener Zeitung*, Vienna, 2022.

“The Impact of COVID-19 Restrictions on Human Rights of Irregular Migrants, Refugees and Asylum Seekers in Bosnia and Herzegovina”, *Eudaimonia – Journal of Legal, Political and Social Theory and Philosophy*, 1/22, 67-85.

1.2. Подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидаткиње Јоване Тошић под називом „The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy“ („Суд правде Европске уније и заједничка спољна и безбедносна политика“) садржи 251 страницу основног текста и обликована је у складу са важећим Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду од 13.11.2019. године (формат А4, маргине 20mm, проред подешен на 1,5 ред, фонт *Times New Roman*, величина писма основног текста 12 типографских знакова).

Дисертација је написана на енглеском језику, те садржи насловну страницу на енглеском и српском језику, страницу са информацијама о менторима и члановима комисије за одбрану докторске дисертације, страницу са изјавама захвалности, по три странице са подацима о докторској дисертацији на енглеском и српском језику, четири странице садржаја, текст рада по поглављима, 46 страница списка коришћене литературе и укупно 700 библиографских јединица на енглеском и српском језику, биографију (једна страница), изјаву о ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу (укупно четири странице).

Докторска дисертација је подељена на шест поглавља. Прво поглавље носи назив “History of the relationship between the Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy – From the European Political Cooperation to the Lisbon Treaty”, друго поглавље – “The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy after the Lisbon Treaty: understanding the applicable normative framework”, треће поглавље - "The boundaries of the Court of Justice of the European Union’s jurisdiction in the Common Foreign and Security Policy: expansionary jurisdiction v. limited competences”, четврто поглавље – “The Court of Justice of the European Union’s approach to restrictive measures within the Common Foreign and Security Policy: balancing human rights protection”, пето поглавље – “The Court of Justice of the European Union’s role in establishing the European Union as a *sui generis* autonomous actor”, шесто поглавље – “Conclusions and future prospects”.

Под посебним одредницама дате су закључне оцене и списак коришћене литературе. У складу са Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду од 20. 06. 2018. године, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ проверила је оригиналност докторске дисертације коришћењем софтвера *iThenticate*. Индекс сличности износи 2%, а утврђене појединачне сличности са другим објављеним текстовима износе у једном случају 1% и у осталим случајевима мање од 1%.

Менторка проф. др Маја Лукић Радовић дала је позитивну оцену оригиналности докторске дисертације утврдивши да је наведени индекс сличности последица цитирања, библиографских података, упућивања на правне прописе, коришћења општих места и података и библиографских података о коришћеној литератури.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске дисертације је положај Суда правде Европске уније (у даљем тексту: СПЕУ или Суд) у односу на Заједничку спољну и безбедносну политику Европске уније. Иако опште правило прописује одсуство судске надлежности у области Заједничке спољне и безбедносне политике, изузетне ситуације трпе одређена одступања. Сходно томе, Суд поседује ограничену надлежност када је реч о одлучивању о законитости рестриктивних мера против појединаца, недржавних ентитета и трећих земаља, разграничењу надлежности између некадашњих стубова ипмишљењима поводом међународних уговора у којима се Унија појављује као уговорна страна. *Lex imperfecta* природа правила из области Заједничке спољне и безбедносне политике представља наслеђе бившег другог стуба Уговора из Мастрихта. Недостатак обавезујућег механизма за решавање спорова судске природе одраз је тежње да се задржи модел међудржавне сарадње у овој осетљивој политичкој области, са акцентом на приоритизацију политичких интереса држава, што је свакидашња појава на пољу спољне политике. Иако је судска надлежност изостављена из ове области у формално-правном смислу, обимна судска пракса утемељена на горе поменути одступањима указује на растући значај спољне и безбедносне политике, што директно утиче на праксу Суда у Луксембургу. Необичан приступ Суда овој области изазива велико интересовање због несвојственог методолошког приступа који неретко осцилира од процедуралних овлашћења стриктно прописаних Лисабонским уговором, до флексибилног тумачења судских надлежности инспирисаног основним вредностима и принципима Европске уније, попут владавине права и ефикасне судске заштите, при чему се превазилазе нормативни оквири.

На основу извршене анализе правног уређења и његове примене у практичном смислу, ауторка закључује да Суд правде Европске уније поштује границе својих овлашћења онда када се не доводи у питање правни поредак Европске уније у односу на унутрашње и спољне факторе. У осталим случајевима, Суд правде Европске уније се опредељује за флексибилно тумачење оснивачких уговора, активно се залажући за проширење сопствених надлежности, што доприноси аутономији права Европске уније, али последично и фрагментацији међународног права, односно конституционализацији комунитарног права. С тим у вези, кандидаткиња истиче значај доприноса праксе Суда правде Европске уније развоју области Заједничке спољне и безбедносне политике, иако

износи критички осврт на недостатак дефинисаног методолошког приступа овој области, што доводи до некохерентности и правне несигурности.

Циљ израде ове докторске дисертације јесте целовита научна анализа праксе Суда правде Европске уније у односу на Заједничку спољну и безбедносну политику. Њен примарни фокус је на изузецима од општег правила који су резултирали обимном судском праксом и стварањем нових правних стандарда кроз флексибилно тумачење уговорних одредби. Овим се тежи ка што бољем разумевању компетенција Суда правде Европске уније у контексту Заједничке спољне и безбедносне политике, што изискује детаљну анализу оба чиниоца, те њихову међусобну интеракцију, како би се стекао дубљи увид у њихову природу, значај и практичну примену.

То је захтевало да се сагледају теоријско-нормативни оквири ових релација, али и њихова историјскоправна, упоредноправна, позитивноправна, концептуална и политичка димензија. У остварењу тог циља је извршена анализа односа Суда правде Европске уније и Заједничке спољне и безбедносне политике, резултирајући закључцима који указују на правне празнине, те воде ка унапређењу постојећих правних оквира и судске праксе. Укратко, Суд правде Европске уније би требало јасније да дефинише своје надлежности на овом пољу како би се избегле нејасноће и правне несигурности у погледу судског деловања, те да своје активности усмери на фактичку заштиту и унапређење људских права, као и поштовање међународноправних обавеза Уније, те прописаних надлежности националних судова, што би подразумевало свеобухватнији приступ аутономији права Европске уније.

На путу достизања постављеног научног циља, кандидаткиња је спровела целовито истраживање поступања Суда правде Европске уније у области Заједничке спољне и безбедносне политике, изучавајући и утицај таквог поступања на право Европске уније, државе чланице, међународноправне актере, као и људска права у вези са овом тематиком. Последица таквог приступа и проучавања, према мишљењу кандидаткиње, треба да буде уједначена судска пракса Суда правде Европске уније, а самим тим и јасније методолошко становиште Суда у погледу Заједничке спољне и безбедносне политике и основних принципа и вредности Уније, упркос непрецизности уговорних одредаба из ове области, што у значајној мери оправдава и циљ израде ове дисертације.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидаткиња је поставила пет основних радних хипотеза. Хипотезе су назначене, како у пријави за оцену дисертације, тако и током процеса истраживања и израде дисертације, а експлицитно су и шире садржане у самом раду.

Прва хипотеза наводи да је улога Суда правде Европске уније у области Заједничке спољне и безбедносне политике вишезначајна, упркос својој *lex imperfecta* природи. Иако опште правило прописује да Суд правде Европске уније не поседује надлежност на пољу Заједничке спољне и безбедносне политике, у одређеним ситуацијама видљива је примена прописаних изузетака од општег правила који су усмерени ка одлучивању о законитости рестриктивних мера Европске уније против појединаца, недржавних ентитета и трећих земаља, затим разграничењу надлежности између некадашњих стубова и најзад, мишљењима о међународним уговорима који су обавезујући за Европску унију. У том смеру, кандидаткиња заснива претпоставку да је улога Суда правде *lex imperfecta* у односу на спољну и безбедносну политику, те да упркос тој чињеници, развој спољне и безбедносне политике у великој мери зависи од активизма Суда у тој области.

Друга хипотеза је да Суд правде Европске уније широко интерпретира своју надлежност у области Заједничке спољне и безбедносне политике. Након истраживања спроведеног на основу досадашње судске праксе, јасно је да Суд флексибилно тумачи своје надлежности спрам ограничавајућих одредаба из Лисабонског уговора, попут члана 275(1) Уговора о функционисању Европске уније, те члана 24(1) Уговора о Европској Унији, а затим и општим принципом судске надлежности над тумачењем и применом оснивачких уговора из члана 19(1) Уговора о Европској унији. Ауторка сматра да се на тај начин омогућава прогресивни развој комунитарног права, као и институционализација и додатна интеграција Заједничке спољне и безбедносне политике у правни поредак Европске уније.

Трећа хипотеза указује на то да квалитет правне заштите у оквиру Заједничке спољне и безбедносне политике зависи од Суда правде Европске уније, националних судова држава чланица, али и њихове међусобне сарадње. Кандидаткиња полази од становишта да адекватност правне заштите на пољу Заједничке спољне и безбедносне политике не зависи само од Суда правде, већ и од националних судова, будући да обе судске инстанце деле надлежности у овој области, у складу са јединственим системом судске заштите у Европској унији. Иако у начелу Суд правде нема могућност да оцењује законитост радњи из области

спољне и безбедносне политике које су приписиве државама чланицама, у пракси се то често занемарује. У различитим доменима који се односе на искључиву надлежност националних судова, Суд правде је присвојио надлежност, проширујући већ широк спектар својих капацитета стечених кроз судску праксу. Истакнуто је проширење судске надлежности на одлучивање о накнади штете, као и административна питања као што су секундарни чланови мисија Европске уније, који би требало да буду под надлежношћу држава чланица. Из наведеног следи да Суд правде тумачи рестрикције у вези са својом надлежношћу врло стриктно, што му је омогућено чланом 19(1) Уговора о Европској унији, али и принципима једнакости, владавине права и ефикасне судске заштите.

Четврта хипотеза полази од становишта да актуелни нормативни оквир приоритизује политичке интересе у односу на заштиту људских права. Суздржаност и непотпуност уговорних одредаба о спољној и безбедносној политици представља одређеност за задржавање основног модела међудржавне сарадње, који третира ову област изоловано од правног поретка Европске уније. Упркос неоспоривости ове премисе важно је напоменути да и Суд правде Европске уније дели сличне тежње. Иако је судска пракса формирала повољан амбијент за заштиту људских права у контексту спољне и безбедносне политике, истовремено је веома инспирисана политичким циљевима Уније. Ова амбивалентност је нарочито приметна у негативном ставу Суда поводом приступања Европске уније Европској конвенцији за заштиту људских права, као и у предметним случајевима *Кади*, који, између осталог, јасно указују на политичке амбиције у погледу оснаживања комунитарног права.

Пета хипотеза указује на то да су пресуде Суда правде Европске уније усмерене на одбрану правног поретка Уније од унутрашњих и спољашњих фактора, тиме доприносећи фрагментацији међународног права и конституционализацији комунитарног права. Суд правде Европске уније брани интегритет и аутономију права Европске уније кад год је то могуће. Још од пресуда *Van Gend en Loos*, *Costa v. ENEL*, *Les Verts*, па све до *Кадија*, присутна је тежња ка формирању сопственог аутономног правног режима. Када је у питању правни поредак Европске уније, пракса Суда правде често је изолационистичке природе, те бива строго усмерена ка комунитарним интересима. Упркос чињеници да се Суд правде неретко позива на праксу других судских инстанци, преовладава жеља за формирањем и

очувањем јединственог, аутономног и самосвојног система, базирана на широкој интерпретацији сопствених надлежности, односно ужем тумачењу судских ограничења.

Спроведеним истраживањем потврђене су све хипотезе, осим четврте која је побијена. Сви ставови кандидаткиње у вези са потврђивањем хипотеза су ваљано, комплетно и детаљно образложени.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација Јоване Тошић под насловом „The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy“ („Суд правде Европске уније и заједничка спољна и безбедносна политика“), поред садржаја и списка литературе, садржи шест поглавља.

У првом поглављу детаљно је анализиран историјски развој Суда правде и Заједничке спољне и безбедносне политике, од Европске политичке сарадње до усвајања Лисабонског уговора. Ово поглавље представља увод у тематику дисертације, обрађује рани развој Суда правде у контексту спољне и безбедносне политике, те приказује еволуцију судских надлежности, од декларативног до фактичког карактера. Даље се разматра оснивање Заједничке спољне и безбедносне политике Уговором из Мастрихта, као и неуспели покушај конституционализације ове области кроз предлог Устава за Европу. Овај део завршава са освртом на најзначајне аспекте Лисабонског уговора, што представља увод за наредно поглавље рада.

У другом поглављу се истражује Суд правде Европске уније и Заједничка спољна и безбедносна политика, као и релевантни нормативни оквир након ступања на снагу Лисабонског уговора. Ауторка анализира опште правило према којем Суд правде не поседује надлежност у области Заједничке спољне и безбедносне политике. Затим се обрађује трансформативна улога Уговора из Лисабона, који је проширио надлежности Суда правде, те интегрисао спољну и безбедносну политику у шири систем комунитарног права, укидајући дотадашње стубове надлежности из Мастрихтског уговора. Након тога се анализира спољна и безбедносна политика као специфичан облик надлежности Европске уније, који произилази из *sui generis* природе права Европске уније, што у пракси додатно отежава дефинисање граница судске надлежности у овој области. Најзад, пружа се детаљан увид у изузетке који Суду правде омогућавају ограничене надлежности на пољу спољне и

безбедносне политике, попут разграничења надлежности између бивших стубова, рестриктивних мера, односно санкција различите врсте, као и мишљења поводом међународних споразума у којима је Унија уговорна страна.

Треће поглавље испитује границе надлежности Суда правде Европске уније у оквиру Заједничке спољне и безбедносне политике и то са два становишта: широко тумачење судских овлашћења с једне стране, и формално-правна ограничења која произилазе из Лисабонског уговора, с друге стране. На основу детаљне анализе, установљено је да Суд правде у значајној мери поштује процедурална правила када је реч о спољној и безбедносној политици, те се у многим случајевима суздржава од одлучивања у меритуму, поштујући тиме Лисабоном прописана ограничења. С друге стране, парадоксално, Суд правде инструментализује основне принципе и вредности Уније, попут владавине права и ефикасне судске заштите, на начин који доприноси проширењу његових овлашћења ван граница Лисабонских одредаба. У овом делу рада детаљно се анализира вишеструко значајан случај *Роснефт*, у корелацији са осталим релевантним случајевима, како би се што боље приказала интеракција фундаменталних вредности и принципа у судској пракси. Такође се испитује динамика односа између националних судова и Суда правде Европске уније, а затим се долази до закључка да Суд своју надлежност над комунитарним правом третира као опште правило, а не изузетак, што се одражава и на спољну и безбедносну политику.

Четврто поглавље обухвата анализу рестриктивних мера кроз призму заштите људских права и општих циљева Заједничке спољне и безбедносне политике. Овај део рада прати еволуцију и значај рестриктивних мера, које су прешле пут од државних економских санкција до циљаних, појединачних санкција. Детаљно се разматра класификација санкција, која у пракси одступа од Уговором прописаних правила, попримајући карактер казних мера, а не превентивних како је у начелу предвиђено. Потом се рестриктивне мере сагледавају из перспективе принципа пропорционалности, као и поштовања људских права. Посебан осврт је направљен у односу на предметне случајеве *Кад* како би се што адекватније илустровао раскорак Суда између заштите људских права и очувања (политичких) циљева Заједничке спољне и безбедносне политике. На крају поглавља ауторка заузима афирмативан став према приступању Европске уније Европској конвенцији за заштиту људских права, са становишта односа Суда правде Европске уније и Заједничке спољне и безбедносне политике.

Коначно, пето поглавље бави се улогом Суда правде Европске уније у јачању аутономног *sui generis* статуса Европске уније спрам међународних и унутрашњих актера. Ова правно-политичка анализа је неопходна како би се што боље разумео контекст деловања Суда у овој области. У том правцу, долази се до закључка да Суд примењује монистички приступ према судовима држава чланица, док дуалистички став заузима у погледу међународних актера, односно других међународно-правних режима. Затим се испитују политички аспекти судске праксе у контексту аутономије комунитарног правног поретка, те се у том правцу предлаже усвајање доктрине политичког питања која би била својствена *sui generis* природи Европске уније. Поред аутономије права Европске уније, образлаже се и обрнута динамика – конституционализација права Европске уније, која произилази из судског приступа спољној и безбедносној политици.

У закључном делу сублимирани су резултати истраживања који су проистекли из обраде предмета дисертације, наведени по редоследу свих пет поглавља. Кандидаткиња истиче да ће они бити од користи у даљим изучавањима ове теме која не губи на актуелности услед прогресивних дешавања у области Заједничке спољне и безбедносне политике, која су пропраћена активним ангажманом Суда правде Европске уније.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Резултати и научни допринос докторске дисертације кандидаткиње Јоване Тошић огледа се у анализи праксе Суда правде Европске уније у области Заједничке спољне и безбедносне политике.

Допринос овог рада огледа се и у теоријској и у равни судске праксе. У теоријском смислу рад је значајан због објашњења правних правила, стандарда, института, вредности и принципа на којима је заснована надлежност Суда правде Европске уније, као и сама област спољне и безбедносне политике. Критичким сагледавањем праксе и нормативних оквира као и предлозима за њихову доградњу проширује се корпус решења у погледу оквира надлежности Суда правде на пољу спољне и безбедносне политике. У оквиру тога, упоређивањем нормативног и практичног становишта, научно се осветљава развој Заједничке спољне и безбедносне политике као и проширење судских надлежности у том правцу, са посебним освртом на недостатак јасног и кохерентног приступа.

Кроз анализу конкретних судских предмета, кандидаткиња је дала нови допринос истраживању граница судске надлежности на пољу Заједничке спољне и безбедносне политике, као и фрагментацији међународног права, односно конституционализацији комунитарног права. Након анализе релевантних пресуда уобличени су предлози за унапређење процесноправних димензија спољне и безбедносне политике над којим је надлежност Суда неспорна. Конкретно, кандидаткиња сматра да су искритиковане недоследности у судској пракси карактеристичне за традиционално осетљиву област спољне и безбедносне политике, али да свакако постоји простор за унапређење процедуралних питања уколико се Суд фокусира на своју примарну правну функцију.

Кандидаткиња је прегледним приказом судске праксе у овој области истовремено представила и изазове које би у том смислу требало превазићи. Допринос дисертације је и интегрално сагледавање и што боље разумевање судских надлежности у погледу спољне и безбедносне политике, које неретко обилују недоследностима и опречним становиштима. У пракси то значи да се Суд с једне стране ставља у функцију чувара комунитарног поретка, а с друге стране гарантора поштовања људских права. Овакви аспекти доводе до варијабилног приступа, који се базира на појединачним околностима случаја, а не на утемељеним процедуралним правилима.

Примена упоредноправне, историјске, догматске и телеолошке методологије у односу на наведену тему представља један од резултата постигнутих изградом дисертације, на основу које се долази до додатних закључака о надлежности Суда правде, ограничењима у том правцу, те специфичности области спољне и безбедносне политике.

Оправданост обраде теме и постојање простора за унапређење теоријских оквира и судске праксе огледа се у ограниченом проучавању ове теме на домаћем терену, иако је тема научно изучавана на ширем плану, чему сведочи обимна страна литература. Дисертација може бити од значаја за академску заједницу у даљем обликовању наставно-научних садржаја који за предмет имају област право Европске уније, прецизније Заједничку спољну и безбедносну политику и институционални оквир Европске уније. У прилог значају ове теме сведочи и растући број пресуда Суда правде из области спољне и безбедносне политике, упркос прописаним ограничењима у погледу судских надлежности.

Допринос докторске дисертације је и истраживање делотворности Суда правде Европске уније, те критичко вредновање његове јуриспруденције. У оквиру тога,

кандидаткиња потврђује тезу из пројекта докторске дисертације да је вишеструк значај судске праксе на област спољне и безбедносне политике.

Дисертација потврђује већину хипотеза које су биле полазишта за изучавање теме и израду рада. По налазу кандидаткиње потврђена је хипотеза да је улога Суда правде вишезначајна у области спољне и безбедносне политике, упркос *lex imperfecta* природи конкретних односа. Потврђена је и друга хипотеза која полази од тога да Суд правде широко тумачи границе својих овлашћења у области спољне и безбедносне политике. Такође, потврђена је и хипотеза да квалитет правне заштите у домену спољне и безбедносне политике зависи од свих органа судске власти унутар Европске уније, не само Суда правде као највише инстанце. Побийена је хипотеза која наводи да актуелни нормативни оквир приоритизује политичке интересе у односу на заштиту људских права, јер се нормативни оквир не сматра спорним у мери у којој је спорно његово флексибилно тумачење од стране Суда правде. Из наведеног произилази да је Суд тај који инструментализује политичке циљеве спољне и безбедносне политике, на основу недовољно дефинисаног правног оквира. Потврђена је хипотеза да је пракса Суда правде усмерена ка очувању и аутономији правног поретка Уније, тиме доприносећи фрагментацији међународног права и конституционализацији права Европске уније.

Све наведено, као исход проучавања теме докторске дисертације, према мишљењу кандидаткиње, упућује на потребу усаглашавања праксе Суда правде Европске уније, те његовог методолошког приступа на пољу Заједничке спољне и безбедносне политике. У том циљу, истраживање предметне материје упућује на закључак да пракса Суда правде Европске уније у погледу конкретне области треба да се унапреди и усклади са процедуралним правилима и уговорним обавезама Уније, а све у циљу кохерентне судске праксе и достизања правне сигурности, у складу са прописаним судским функцијама и ограниченим овлашћењима.

6. Закључак

На основу прегледа и оцене докторске дисертације под насловом „The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy“ („Суд правде Европске уније и заједничка спољна и безбедносна политика“) кандидаткиње Јоване Тошић, Комисија налази да је дисертација урађена у складу са одобреном пријавом, да је одликује

добар методолошки приступ и добро промишљен концепт рада, уз складно коришћење релевантне научне литературе.

Дисертација је у свим својим деловима и саопштеним резултатима урађена у потпуности у складу са позитивним прописима и праксом која је присутна на Правном факултету Универзитета у Београду.

Дисертација је у свим својим деловима и саопштеним резултатима оригинално научно дело, плод самосталног истраживачког поступка и промишљања.

На основу закључка да је дисертација кандидаткиње Јоване Тошић под називом “The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy“ резултат самосталног истраживања и на њему засноване анализе и промишљања кандидаткиње, те свега у претходном тексту већ подробно наведеног, Комисија има задовољство да

п р е д л о ж и

Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду да прихвати овај рад као подобан за јавну одбрану, као и да одреди Комисију пред којом ће Јована Тошић бранити предметну докторску дисертацију, у чијем би саставу били потписници овог реферата.

У Београду, 15. августа 2024. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Бранко М. Ракић, редовни професор
Универзитета у Београду – Правног факултета

Др Љиљана Мијовић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Бањој Луци

Др Душко Димитријевић, научни саветник
Института за међународну политику и привреду

TO THE TEACHING AND SCIENTIFIC COUNCIL OF THE UNIVERSITY OF BELGRADE FACULTY OF LAW

By the decision of the Teaching and Scientific Council of the Faculty of Law, University of Belgrade, made at the meeting on 13th of May, 2024 we have been appointed as members of the Committee for the review and evaluation of the doctoral dissertation of the candidate Jovana Tošić entitled: „**The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy**“ (title in Serbian language is as follows: „**Sud pravde Evropske unije i zajednička spoljna i bezbednosna politika**“). In this capacity, we submit the following

REPORT ON THE COMPLETED DOCTORAL DISSERTATION

7. Basic information about the candidate and the dissertation

7.1. Information about the Candidate

Jovana Tošić was born on October 28, 1992, in Banja Luka, where she completed primary school at "Borisav Stanković" and the International Baccalaureate Diploma Program (IB). She completed her undergraduate studies at the Faculty of Law of the American University in Bosnia and Herzegovina in 2015, achieving an average grade of 9.1 in the field of international and comparative law. She enrolled in master's academic studies in European integration at the Faculty of Law, University of Belgrade, the same year, and successfully defended her master's thesis in 2017, titled "The Challenges of Illegal Migration to the European Union in the context of lack of political cooperation among the Member States." During her studies, she simultaneously worked in the non-governmental sector in the Republic of Serbia and Bosnia and Herzegovina, with notable engagements at Club Alpbach Belgrade and Laterna in Banja Luka.

She enrolled in doctoral academic studies in the scientific field of international law in 2017. During the first year of doctoral studies, she defended her entry paper and passed the exam "Methods of Scientific Research Work and Skills" with a grade of 9 before a committee consisting of Prof. Dr. Goran Dajović and Prof. Dr. Maja Lukić Radović. She passed her first oral doctoral exam with an average grade of 9.6 before a committee consisting of Prof. Dr. Maja Lukić Radović

(Law of European Integration), Prof. Dr. Ivana Krstić (International Human Rights Law), and Prof. Dr. Bojan Milisavljević (Public International Law). In the second year of doctoral studies, she passed her second oral doctoral exam with an average grade of 10 before a committee consisting of Prof. Dr. Maja Lukić Radović (Law of International Organizations) and Prof. Dr. Bojan Milisavljević (Diplomatic and Consular Law). In 2021, she defended her doctoral dissertation project on the topic "The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy" before a committee consisting of Prof. Dr. Maja Lukić Radović, Prof. Dr. Branko Rakić, and Dr. Duško Dimitrijević.

By the decision of the University of Belgrade, approval was given for the proposed doctoral dissertation topic of Jovana Tošić, titled "The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy," with Prof. Dr. Maja Lukić Radović appointed as the mentor.

After completing her master's academic studies, Jovana was employed at the Ministry of European Integration of the Government of the Republic of Serbia as a junior legal advisor in the Sector for Coordination of Translation. She then completed an internship in the political sector of the Delegation of the European Union/Office of the Special Representative of the European Union in Bosnia and Herzegovina. After that, she worked as a trainee in a family law office, meeting the requirements to take the bar exam. She is currently employed at the non-governmental organization Center for Research and Society Development (IDEAS) in Belgrade, working on a UNHCR project as a legal advisor for asylum procedures.

The candidate has participated in various training sessions, workshops, and seminars. With Club Alpbach Belgrade, she attended seminars at the European Forum Alpbach in Tyrol and organized the International Summer School on European Integration in Belgrade in 2017. She participated in summer schools on non-violent communication and reconciliation organized by the international NGO Communities Without Boundaries International from the United States. She completed the human rights school "Vojin Dimitrijević" at the Belgrade Centre for Human Rights. She also attended seminars in the field of public international law and international human rights law, with the most significant being the Hague Academy of International Law, a course on asylum and migration organized by IOM and the AIRE Centre, and the Gender Equality School organized by Saarland University.

She speaks fluent English.

The candidate has written the following scientific papers:

1. "Discretionary Rights of EU Member States regarding the Right to Family Reunification of International Protection Beneficiaries," *European Legislation*, 72/20, 80-96.
2. "The Court of Justice of the European Union as the Last Hope for the Rule of Law Backsliding in Poland - A Special Review of the Judicial Reform," *European Legislation*, 75/21, 73-89.
3. "Constitutional Breakthrough of the Common Foreign and Security Policy in the Context of Bank Refah Kargaran Case," *Facta Universitatis – Law and Politics*, 2/21, 147-160.
4. "The Issue of Mandatory Vaccination of Minors before the European Court of Human Rights – A Special Review of the Judgment Vavrička and Others v. the Czech Republic," *Proceedings of the Faculty of Law in Tuzla*, 2/21, 253-272.
5. "Asyl und Migrationspakt: zu wenig, zu spät?" – Guest Commentary, *Wiener Zeitung*, Vienna, 2022.
6. "The Impact of COVID-19 Restrictions on Human Rights of Irregular Migrants, Refugees, and Asylum Seekers in Bosnia and Herzegovina," *Eudaimonia – Journal of Legal, Political and Social Theory and Philosophy*, 1/22, 67-85.

7.2. Information about the doctoral dissertation

The doctoral dissertation of the candidate Jovana Tošić, titled „The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy“ („Sud pravde Evropske unije i zajednička spoljna i bezbednosna politika“) contains 251 pages of main text and is formatted in accordance with the current Guidelines on the Form and Content of Doctoral Dissertations Defended at the University of Belgrade from November 13, 2019 (A4 format, 20mm margins, 1.5 line spacing, Times New Roman font, 12-point size).

The dissertation is written in English and includes a title page in both English and Serbian, a page with information about the mentors and members of the defense committee, an acknowledgment page, three pages with information about the doctoral dissertation in both English and Serbian, four pages of table of contents, the main text divided into chapters, 46 pages of bibliography with a total of 700 references in both English and Serbian, a one-page biography, a statement of authorship, a statement on the equivalence of the printed and electronic versions of the doctoral dissertation, and a usage statement (a total of four pages).

The doctoral dissertation is divided into six chapters. The first chapter is titled "History of the relationship between the Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy – From the European Political Cooperation to the Lisbon Treaty," the second chapter – "The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy after the Lisbon Treaty: understanding the applicable normative framework," the third chapter - "The boundaries of the Court of Justice of the European Union's jurisdiction in the Common Foreign and Security Policy: expansionary jurisdiction vs. limited competences," the fourth chapter – "The Court of Justice of the European Union's approach to restrictive measures within the Common Foreign and Security Policy: balancing human rights protection," the fifth chapter – "The Court of Justice of the European Union's role in establishing the European Union as a sui generis autonomous actor," and the sixth chapter – "Conclusions and future prospects."

Special sections include concluding remarks and a list of references. In accordance with the Regulations on the Procedure for Checking the Originality of Doctoral Dissertations Defended at the University of Belgrade from June 20, 2018, the University Library "Svetozar Marković" checked the originality of the doctoral dissertation using the iThenticate software. The similarity index is 2%, with individual similarities to other published texts amounting to 1% in one instance and less than 1% in all other cases.

The mentor, Prof. Dr. Maja Lukić Radović, gave a positive assessment of the originality of the doctoral dissertation, determining that the indicated similarity index is a result of citations, bibliographic data, references to legal regulations, use of common terms and data, and bibliographic information on the used literature.

8. Subject and objective of the dissertation

The subject of the doctoral dissertation is the position of the Court of Justice of the European Union (hereinafter: CJEU or the Court) in relation to the Common Foreign and Security Policy (CFSP) of the European Union. Although the general rule prescribes the absence of judicial jurisdiction in the area of the CFSP, exceptional situations allow for certain deviations. Accordingly, the Court possesses limited jurisdiction regarding: (i) decisions on the legality of restrictive measures against individuals, non-state entities, and third countries, (ii) the delimitation of competences between the former pillars, and (iii) opinions on international agreements in which the Union is a contracting party. The *lex imperfecta* nature of the rules in the area of CFSP is a

legacy of the former second pillar of the Maastricht Treaty. The lack of a binding mechanism for resolving judicial disputes reflects the desire to maintain the model of intergovernmental cooperation in this sensitive political area, with an emphasis on prioritizing the political interests of states, which is common in the field of foreign policy. Although judicial jurisdiction is formally excluded in this area, extensive case law based on the aforementioned exceptions indicates the growing importance of foreign and security policy, which directly impacts the Court's practice in Luxembourg. The Court's unusual approach to this area arouses great interest due to its atypical methodological approach, which often oscillates between the procedural powers strictly prescribed by the Lisbon Treaty and the flexible interpretation of judicial competences inspired by the core values and principles of the European Union, such as the rule of law and effective judicial protection, thereby surpassing normative frameworks.

Based on the conducted analysis of the legal framework and its practical application, the author concludes that the Court of Justice of the European Union respects the boundaries of its powers when the legal order of the European Union is not questioned concerning internal and external factors. In other cases, the Court opts for a flexible interpretation of the founding treaties, actively advocating for the expansion of its own competences, contributing to the autonomy of EU law, but consequently also to the fragmentation of international law, i.e., the constitutionalization of communal law. In this regard, the author emphasizes the significant contribution of the CJEU's practice to the development of the CFSP area, although she critically reviews the lack of a defined methodological approach to this area, leading to incoherence and legal uncertainty.

The objective of this doctoral dissertation is to conduct a comprehensive scientific analysis of the CJEU's practice in relation to the CFSP. Its primary focus is on the exceptions to the general rule, which have resulted in extensive case law and the creation of new legal standards through the flexible interpretation of treaty provisions. This aims to achieve a better understanding of the CJEU's competences in the context of the CFSP, requiring a detailed analysis of both factors and their mutual interaction to gain a deeper insight into their nature, significance, and practical application.

This required considering the theoretical-normative frameworks of these relations, as well as their historical-legal, comparative-legal, positive-legal, conceptual, and political dimensions. To achieve this objective, an analysis of the relationship between the CJEU and the CFSP was conducted, resulting in conclusions that point to legal gaps and lead to the improvement of existing

legal frameworks and judicial practice. In short, the CJEU should more clearly define its competences in this field to avoid ambiguities and legal uncertainties regarding judicial actions and direct its activities towards the actual protection and promotion of human rights, as well as the respect of the Union's international legal obligations and the prescribed competences of national courts, which would imply a more comprehensive approach to the autonomy of EU law.

In pursuit of the scientific objective, the candidate conducted a comprehensive study of the CJEU's actions in the area of the CFSP, examining the impact of such actions on EU law, member states, international legal actors, and human rights related to this topic. According to the candidate, the consequence of such an approach and study should be a uniform judicial practice of the CJEU, thereby also a clearer methodological standpoint of the Court regarding the CFSP and the fundamental principles and values of the Union, despite the imprecision of treaty provisions in this area, which significantly justifies the objective of this dissertation.

9. Hypotheses from which the research was based

The candidate proposed five main working hypotheses. These hypotheses were indicated both in the application for the evaluation of the dissertation and during the research and writing process, and they are explicitly and comprehensively contained within the dissertation itself.

The first hypothesis states that the role of the Court of Justice of the European Union in the area of Common Foreign and Security Policy is significant, despite its *lex imperfecta* nature. Although the general rule prescribes that the Court of Justice of the European Union does not have jurisdiction in the field of Common Foreign and Security Policy, the application of prescribed exceptions to the general rule is visible in certain situations. These exceptions are directed towards decisions on the legality of the European Union's restrictive measures against individuals, non-state entities, and third countries, the delimitation of competences between the former pillars, and opinions on international agreements binding on the European Union. In this regard, the candidate assumes that the Court's role is *lex imperfecta* concerning foreign and security policy, and despite this fact, the development of foreign and security policy largely depends on the Court's activism in this area.

The second hypothesis is that the Court of Justice of the European Union broadly interprets its jurisdiction in the area of Common Foreign and Security Policy. Based on the research conducted on existing case law, it is clear that the Court flexibly interprets its competences against

the restrictive provisions of the Lisbon Treaty, such as Article 275(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union and Article 24(1) of the Treaty on European Union, and the general principle of judicial jurisdiction over the interpretation and application of the founding treaties from Article 19(1) of the Treaty on European Union. The author believes that this enables the progressive development of community law and the institutionalization and further integration of Common Foreign and Security Policy into the legal order of the European Union.

The third hypothesis indicates that the quality of legal protection within the Common Foreign and Security Policy depends on the Court of Justice of the European Union, the national courts of member states, and their mutual cooperation. The author assumes that the adequacy of legal protection in the field of Common Foreign and Security Policy does not solely depend on the Court of Justice but also on national courts, as both judicial instances share competences in this area, in accordance with the unified system of judicial protection in the European Union. Although the Court of Justice generally cannot assess the legality of actions in the field of foreign and security policy attributable to member states, this is often overlooked in practice. In various domains related to the exclusive jurisdiction of national courts, the Court of Justice has assumed jurisdiction, expanding its already broad range of capacities acquired through case law. This expansion includes decisions on compensation for damages and administrative matters, such as seconded members of EU missions, which should fall under the jurisdiction of member states. This indicates that the Court interprets restrictions on its jurisdiction very strictly, as enabled by Article 19(1) of the Treaty on European Union, as well as the principles of equality, the rule of law, and effective judicial protection.

The fourth hypothesis posits that the current normative framework prioritizes political interests over the protection of human rights. The restraint and incompleteness of the treaty provisions on foreign and security policy reflect a commitment to retaining the basic model of intergovernmental cooperation, which treats this area in isolation from the legal order of the European Union. Despite the indisputability of this premise, it is important to note that the Court of Justice of the European Union shares similar tendencies. Although case law has formed a favorable environment for the protection of human rights in the context of foreign and security policy, it is also heavily influenced by the political goals of the Union. This ambivalence is particularly noticeable in the Court's negative stance on the EU's accession to the European

Convention on Human Rights and in cases such as *Kadi*, which clearly indicate political ambitions in strengthening community law.

The fifth hypothesis suggests that the Court of Justice of the European Union's rulings aim to protect the Union's legal order from internal and external factors, thus contributing to the fragmentation of international law and the constitutionalization of community law. The Court of Justice of the European Union defends the integrity and autonomy of EU law whenever possible. Since the rulings in *Van Gend en Loos*, *Costa v. ENEL*, *Les Verts*, and *Kadi*, there has been a tendency to form its own autonomous legal regime. Concerning the EU legal order, the Court's practice is often isolationist and strictly directed towards community interests. Despite frequently referring to the practice of other judicial instances, the Court predominantly aims to form and maintain a unique, autonomous, and self-sufficient system, based on a broad interpretation of its own competences and a narrow interpretation of judicial limitations.

The conducted research confirmed all the hypotheses except for the fourth one, which was refuted. All the candidate's positions regarding the confirmation of the hypotheses are valid, complete, and thoroughly explained.

10. Brief description of the dissertation content

Jovana Tošić's doctoral dissertation titled „The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy“ („Sud pravde Evropske unije i zajednička spoljna i bezbednosna politika“) contains six chapters, in addition to the table of contents and bibliography.

The first chapter provides a detailed analysis of the historical development of the Court of Justice and the Common Foreign and Security Policy, from European Political Cooperation to the adoption of the Lisbon Treaty. This chapter serves as an introduction to the dissertation's topic, addressing the early development of the Court of Justice in the context of foreign and security policy and depicting the evolution of judicial competences from a declarative to an actual character. It also discusses the establishment of the Common Foreign and Security Policy by the Maastricht Treaty and the unsuccessful attempt to constitutionalize this area through the proposed Constitution for Europe. This section concludes with a review of the most significant aspects of the Lisbon Treaty, setting the stage for the following chapter.

The second chapter explores the Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy, as well as the relevant normative framework after the Lisbon Treaty

came into effect. The author analyzes the general rule that the Court of Justice does not possess jurisdiction in the area of Common Foreign and Security Policy. The transformative role of the Lisbon Treaty, which expanded the Court's jurisdiction and integrated foreign and security policy into the broader system of community law, eliminating the former pillars of competence from the Maastricht Treaty, is then discussed. The chapter examines foreign and security policy as a specific form of EU competence arising from the sui generis nature of EU law, which in practice further complicates the definition of judicial boundaries in this area. Finally, it provides a detailed insight into the exceptions that allow the Court of Justice limited jurisdiction in the field of foreign and security policy, such as the delimitation of competences between former pillars, restrictive measures or various sanctions, and opinions on international agreements in which the Union is a contracting party.

The third chapter examines the boundaries of the Court of Justice's jurisdiction within the Common Foreign and Security Policy from two perspectives: the broad interpretation of judicial powers on one hand and the formal legal constraints arising from the Lisbon Treaty on the other. Through a detailed analysis, it is established that the Court of Justice largely respects procedural rules regarding foreign and security policy and often refrains from deciding on the merits, thereby adhering to the limitations prescribed by the Lisbon Treaty. On the other hand, paradoxically, the Court of Justice instrumentalizes the Union's fundamental principles and values, such as the rule of law and effective judicial protection, in a way that contributes to the expansion of its powers beyond the limits of the Lisbon provisions. This section provides an in-depth analysis of the highly significant Rosneft case, in correlation with other relevant cases, to better illustrate the interaction of fundamental values and principles in judicial practice. It also examines the dynamics of the relationship between national courts and the Court of Justice, concluding that the Court treats its jurisdiction over community law as a general rule rather than an exception, which also impacts foreign and security policy.

The fourth chapter analyzes restrictive measures through the lens of human rights protection and the general objectives of the Common Foreign and Security Policy. This section traces the evolution and significance of restrictive measures, which have evolved from state economic sanctions to targeted individual sanctions. It thoroughly examines the classification of sanctions, which in practice deviates from the rules prescribed by the Treaty, taking on the character of punitive measures rather than preventive ones as initially intended. Restrictive

measures are then viewed from the perspective of the principle of proportionality and the respect for human rights. Special attention is given to the Kadi cases to adequately illustrate the Court's struggle between protecting human rights and maintaining the (political) objectives of the Common Foreign and Security Policy. The chapter concludes with an affirmative stance on the EU's accession to the European Convention on Human Rights, from the perspective of the relationship between the Court of Justice and the Common Foreign and Security Policy.

Finally, the fifth chapter addresses the role of the Court of Justice in strengthening the sui generis autonomous status of the European Union vis-à-vis international and internal actors. This legal-political analysis is necessary for a better understanding of the context of the Court's actions in this area. It concludes that the Court applies a monistic approach towards the courts of member states while adopting a dualistic stance regarding international actors and other international legal regimes. The political aspects of judicial practice in the context of the autonomy of the community legal order are then examined, leading to the proposal of adopting a political question doctrine that would be inherent to the sui generis nature of the European Union. Alongside the autonomy of EU law, the reverse dynamic—the constitutionalization of EU law—resulting from the judicial approach to foreign and security policy, is also explained.

The concluding section summarizes the research results derived from the dissertation's subject matter, listed according to the sequence of all five chapters. The candidate emphasizes that these findings will be useful in further studies of this topic, which remains relevant due to progressive developments in the area of the Common Foreign and Security Policy, accompanied by the active involvement of the Court of Justice of the European Union.

11. Achieved results and scientific contribution of the dissertation

The results and scientific contribution of Jovana Tošić's doctoral dissertation are reflected in the analysis of the practice of the Court of Justice of the European Union (CJEU) in the area of the Common Foreign and Security Policy (CFSP).

The contribution of this work is evident both in theory and in judicial practice. Theoretically, the work is significant due to its explanation of the legal rules, standards, institutes, values, and principles on which the jurisdiction of the CJEU is based, as well as the area of foreign and security policy itself. By critically examining the practice and normative frameworks, as well as proposing their improvement, the corpus of solutions regarding the framework of the Court's

jurisdiction in the field of foreign and security policy is expanded. Within this, by comparing normative and practical perspectives, the scientific illumination of the development of the CFSP and the expansion of judicial competences in this direction is achieved, with special attention to the lack of a clear and coherent approach.

Through the analysis of specific judicial cases, the candidate has made a new contribution to the research of the boundaries of judicial jurisdiction in the field of the CFSP, as well as the fragmentation of international law and the constitutionalization of community law. Following the analysis of relevant judgments, proposals were formulated to improve the procedural dimensions of foreign and security policy over which the Court's jurisdiction is undisputed. Specifically, the candidate believes that the inconsistencies in judicial practice characteristic of the traditionally sensitive area of foreign and security policy have been criticized, but there is certainly room for improvement in procedural issues if the Court focuses on its primary legal function.

By presenting a comprehensive overview of judicial practice in this area, the candidate has also highlighted the challenges that need to be overcome in this regard. The dissertation's contribution lies in providing an integral overview and better understanding of judicial competences in the field of foreign and security policy, which often abound with inconsistencies and conflicting positions. In practice, this means that the Court, on one hand, functions as the guardian of the community order and, on the other, as a guarantor of human rights protection. These aspects lead to a variable approach, based on the individual circumstances of the case rather than established procedural rules.

The application of comparative legal, historical, dogmatic, and teleological methodologies to the mentioned topic is one of the results achieved through the dissertation, which leads to additional conclusions about the Court's jurisdiction, limitations in this regard, and the specificity of the CFSP area.

The justification for addressing the topic and the existence of room for improving theoretical frameworks and judicial practice is reflected in the limited study of this topic domestically, although it has been scientifically studied on a broader scale, as evidenced by extensive foreign literature. The dissertation can be significant for the academic community in further shaping educational and scientific content related to EU law, specifically the CFSP and the institutional framework of the EU. The growing number of CJEU judgments in the area of foreign

and security policy, despite prescribed limitations on judicial competences, testifies to the importance of this topic.

The dissertation also contributes to researching the effectiveness of the CJEU and critically evaluating its jurisprudence. Within this framework, the candidate confirms the thesis from the dissertation project that the judicial practice significantly impacts the area of foreign and security policy.

The dissertation confirms most of the hypotheses that were the starting points for studying the topic and writing the work. According to the candidate, the hypothesis that the role of the CJEU is significant in the area of foreign and security policy, despite the *lex imperfecta* nature of specific relations, is confirmed. The second hypothesis, which posits that the Court broadly interprets the boundaries of its competences in the field of foreign and security policy, is also confirmed. Furthermore, the hypothesis that the quality of legal protection in the domain of foreign and security policy depends on all judicial authorities within the EU, not just the CJEU as the highest instance, is confirmed. The hypothesis stating that the current normative framework prioritizes political interests over human rights protection is refuted, as the normative framework is not considered problematic to the extent that its flexible interpretation by the Court is. From this, it follows that the Court instrumentalizes the political goals of the CFSP based on a poorly defined legal framework. The hypothesis that the CJEU's practice is directed towards preserving the autonomy of the EU legal order, thereby contributing to the fragmentation of international law and the constitutionalization of EU law, is confirmed.

All the above, as the outcome of studying the dissertation topic, according to the candidate, indicates the need to align the CJEU's practice and its methodological approach in the field of the CFSP. To this end, the research of the subject matter leads to the conclusion that the CJEU's practice in the specific area should be improved and aligned with procedural rules and the Union's treaty obligations, all to achieve coherent judicial practice and legal certainty, in accordance with prescribed judicial functions and limited competences.

12. Conclusion

Based on the review and evaluation of the doctoral dissertation titled "The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy" by Jovana Tošić, the Committee finds that the dissertation has been conducted in accordance with the approved

application, and it features a good methodological approach and a well-thought-out concept, along with the harmonious use of relevant scientific literature.

The dissertation, in all its parts and presented results, is entirely in accordance with the positive regulations and practices present at the Faculty of Law, University of Belgrade.

The dissertation, in all its parts and presented results, is an original scientific work, the product of independent research and reflection.

Based on the conclusion that the dissertation by Jovana Tošić titled „The Court of Justice of the European Union and the Common Foreign and Security Policy“ („Sud pravde Evropske unije i zajednička spoljna i bezbednosna politika“) is the result of independent research and the analysis and reflection based on it, and everything previously detailed in this report, the Committee is pleased to

p r o p o s e

to the Teaching and Scientific Council of the Faculty of Law, University of Belgrade to accept this work as suitable for public defense, as well as to appoint a Committee before which Jovana Tošić will defend the said doctoral dissertation, with the signatories of this report as its members.

Belgrade, 15th of August, 2024

COMMITTEE MEMBERS

Dr. Branko M. Rakić, Full professor,
University of Belgrade Faculty of Law

Dr. Ljiljana Mijović, Full professor,
Faculty of Law University of Banja Luka

Dr. Duško Dimitrijević, Scientific advisor
Institute of International Politics and Economics